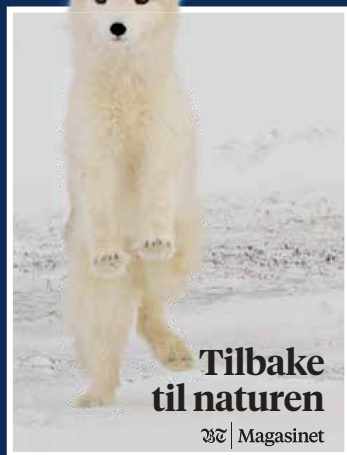

Bergens Tidende

NR. 41 UKE 6 - 2017 - 150. ÅRGANG LØSSALG KR 35

Tilbake
til naturen

Magasinet

LØRDAG

11. FEBRUAR

**TREKKER
SEG:** Hun vil
ikke tilbake
til bystyret

NYHETER // SIDE 4

NYHETER // SIDE 9

PLAST:
Så lang-
somt
blir
bosset
borte

Briten Don Staniford (45) har erklært krig mot norsk oppdretts- næring

FOTO: EIRIK BREKKE

Magasinet

HANS K. MJELVA: Får dei som har skaffa oss oljepengane noko takk? Nei, dei får berre prat om klima, grønt skifte, omstilling og tøy om alt som skal bli den nye oljen.

KOMMENTAR // SIDE 2-3

Visning: Tirsdag 14/02,
kl. 17.00 - 18.00.

PROAKTIV
Eiendomsmegling

Nattlandsfjellet 115

NATTLANDSFJELLET

Attraktiv enebolig med nydelig utsikt og upåklagelige solforhold.
God standard med to nye bad. Stor tomt og garasje.

Prisantydning kr 7 000 000 + omk. ca. 2.7%. Enebolig med byggeår 1979. Totalt 6 rom (5 soverom). P-rom: 173 m². BRA/BTA: 196 m²/216 m². Tomt: 1 343 m².
Marius Giskegdegård / Mobil: 95 11 03 40 / mgi@proaktiv.no / proaktiv.no/75170001

HOVEDSAK

DAN STANIFORD BLE DØMT FOR SLAGORD MOT NORSK OPPDRETT PÅ SIGARETTPAKKER. HAN SAMMEN- LIGNER NÆRINGEN MED SVARTEDAUDEN.

TEKST Einar Aarre
FOTO Eirik Brekke

DON STANIFORD står på toppen av den høyeste åskammen i det forblåste landskapet. Han ser ut over Loch Melford – fjordene, øyene og mot Atlanterhavet. For tusen år siden sto skottene her for å varsle når vikingene kom.

Nå er det norskeide oppdrettsanlegg Don Staniford og hans medsammensvorne vil fordrive. Norge er verdens største produsent av atlantisk laks, og det er ikke bare i fjordene på Vestlandet at oppdrettsanleggene ligger tett. Norske selskaper dominerer også oppdrettsindustrien i Chile, Canada og Skottland.

Nordavinden røsker i det ville håret til Staniford. 45-åringen løfter plakaten med det norske flagget. «Salmon Farming is like the black death plague», står det.

Han sammenligner norsk oppdrettsnæring med svartedauden.

STANIFORD HAR brukt 20 år av livet til å kjempe mot norsk oppdrett flere steder i verden. I Canada ble han dømt for forsøket på å stoppe Cermaq i British Colombia. I dommen beskrives Staniford som en ekstrem, provoserende og voldelig mann.

Selv mener han at det er oppdretterne som bør fengsles, fordi rømt fisk fra merdene forurenser de naturlige fiskestammene.

– Problemene er de samme overalt: villfisk utryddes fordi den brukes som fôr til laksen. Lus, sykdommer, rømming og den enorme bruken av kjemikalier i merdene ødelegger økosystemet. Vi har kommet til et punkt der dette ikke lengre kan fortsette. Norsk oppdrett må ut av Skottland, sier Staniford.

Det var dette som ble for drøy kost for dommerne i Canada under rettssaken for fire år

siden. Som frontfigur i Global Alliance Against Industrial Aquaculture (GAAIA), hadde Don Staniford aksjonert mot oppdrettselskapet Cermaq som da var eid av den norske stat.

Han ble dømt for å ha spredd usannheter og for å ha oppført seg krenkende mot ansatte i selskapet. Flere titalls utsagn ble erklært døde og maktesløse. I tillegg ble han dømt til å betale over 600.000 kroner i erstatning.

– Jeg måtte forlate Canada, men Cermaq har aldri gått etter meg for å få pengene. Så har jeg da heller ingen penger, sier Staniford.

– Men alle vet jo at oppdrettslaks ikke dreper. Hvorfor si noe som ikke er riktig?

– Norske selskaper er verdens største på oppdrett. Virksomheten skaper problemer den selv ikke klarer å løse. Det er som gammel industri som får ødelegge naturen.

AKSJONISTER PÅ VEI: Don Staniford med den pensjonerte advokaten Ewan Kennedy hakk i hæl.

PROTEST: – Det var vår fjord de solgte, sier Ewan Kennedy. Han og konen Anne vil ha oppdretts-selskapene vekk fra vestkysten av Skottland.

NORSK LAKSEPRODUKSJON skal femdobles innen 2020, er regjeringens ambisjon. Selskapene ønsker vekst flere steder enn i Norge.

I Canada driver Marine Harvest og Grieg Seafood, i tillegg til Cermaq som siden er kjøpt opp av japanske Mitsubishi Corporation.

I Skottland er Marine Harvest størst av norske selskaper med 49 oppdrettsanlegg. I tillegg kommer Grieg Seafood, mens Lerøy og Salmar Seafood produserer gjennom selskapet Scottish Seafarms.

Marine Harvest er også stor i Chile, verdens nest største produksjonsland etter Norge. Aktivisten Don Staniford har vært der, også. Han har vært alle steder norske selskaper produserer laks. En aktivist i slitt dongeribukse, allværsjakke på snei og lue fra Peru, og en krigserklæring mot den norske fremtidsnæringen.

Nå leder han aksjonistgruppene GAAIA fra sin base i Liverpool. De kriger ikke helt alene mot norsk oppdrettsindustri. I British Colombia, den canadiske provinsen som grenser mot Stillehavet, har demonstrasjonene fortsatt. Flere indianergrupper mener selskapene truer fiskeplassene deres.

Nylig gikk Marine Harvest til sak mot aktivisten og biologen Alexandra Morton fordi hun har gått for nær anleggene.

OPPDRETTINDUSTRIEN I Canada er glad for at Staniford har flyttet tilbake til Storbritannia, men det er også den pensjonerte advokaten Ewan Kennedy (69). De to står side ved side i det skotske lavlandet av grønne åser og blå fjorder.

Kennedy har livlige øyne, grått hår, gåstav i hver neve og sandaler på beina. Slik har han

småløpt over det myrlagte terrenget, gjennom flokkene med villsau og opp til utkikkspunktet.

– Da oppdrett kom til Skottland på 1970-tallet, var eierne lokale. Konsesjonene var midlertidige, men anleggene ble værende. Så ble de solgt videre til multinasjonale selskaper som Marine Harvest. Det var vår fjord de solgte. Det er ulovlig, mener Kennedy.

For noen år siden solgte han advokatkontoret i Glasgow og flyttet hit til vestkysten. Han bygget murhus med panoramavinduer mot sjøen og fjellene. I en garasje står seilbåter og robåter i vinteropplag.

Kennedy er med i motstandsbevegelsen gjennom gruppen «Save Sail Sound», og skriver klagebrev til Europakommisjonen om ødeleggelse av kysten.

– Oppdrett legger beslag på stadig større

HEBRIDENE: Loch Erisort Farm er en av Marine Harvests største anlegg i Skottland.

SKUFFET LOKALPOLITIKER: – Da multinasjonale selskaper som Marine Harvest overtok oppdrettsindustrien, trodde vi på flere jobber og større aktivitet, sier Agnus Campbell, leder for lokalmyndighetene på ytre Hebridene.

TØFT ÅR: Marine Harvest har et vanskelig år bak seg i Skottland. Marine Harvest-sjef Steve Bracken sier store ressurser brukes for å bekjempe sykdommen AGD. Thomas Begg (til høyre) er driftssjef på Erisort Farm.

områder. Jeg vil ha det vekk fra fjordene og ut i havet, sier Kennedy.

STANIFORD LEVER på pengegaver. Han ble omreisende aksjonist på heltid etter at han som PhD-student ved University of East Anglia's School of Environmental Science studerte miljøskader på skalldyr. Det han fant ut om konsekvensene av oppdrettsindustriens bruk av kjemiske stoffer, sjokkerte.

Våpenet aksjonisten bruker, er «Freedom of information act», den britiske offentlighetsloven. Med den henter han ut opplysninger fra skotske miljømyndigheter, og lager oversikter over hvor mye og hvilke kjemiske midler oppdretterne bruker, hvor mye fisk som dør og hvordan miljøforholdene er rundt anleggene.

Han ringer BBC, The Guardian, Daily Telegraph, Herald Scotland og andre redaksjoner og forteller hva han har funnet.

Før jul kunne han dokumentere at 175.000 oppdrettslaks døde under mislykket avlusing hos Marine Harvest. I et stort oppslag i The

Verdens oppdrettsprodusenter

Marine Harvest er verdens største oppdrettsselskap. Står for en firedel av produksjonen av oppdrettsfisk i Norge, og en tredel i Storbritannia og Canada. Selskapet har virksomhet i 24 land og er notert på børsen i Oslo og New York. Det globale hovedkontoret ligger i Bergen. Laksen fra Marine Harvest leveres til mer enn 50 markeder over hele kloden.

De fem største oppdretts-selskapene rangert etter land og produsert tonn i 2015:

Topp 5 i Norge

1. Marine Harvest 254.800 tonn
2. Salmar 136.400 tonn
3. Lerøy Seafood 135.000 tonn
4. Mitsubishi (Cermaq) 58 000 tonn
5. Nordlaks 39 000 tonn

Topp 5 i Storbritannia

1. Marine Harvest 50.100 tonn
2. Scottish Seafarms (eid av Salmar og Lerøy-gruppen) 27 000 tonn
3. The Scottish Salmon Co 25 600 tonn
4. Cook Aquaculture 19 000 tonn
5. Grieg Seafood 16 400 tonn

Topp 5 i Nord-Amerika (Canada)

1. Cook Aquaculture 42 000 tonn
2. Marine Harvest 40 100 tonn
3. Mitsubishi (Cermaq) 21 000 tonn
4. Grieg Seafood 14 300 tonn
5. Northern Harvest 13 000 tonn

Topp 5 i Chile

1. Empresas Aquachile 63 000 tonn
2. Marine Harvest 62 500 tonn
3. Mitsubishi 60 000 tonn
4. Salmenes Multixport 51 000 tonn
5. Chamanchaca 39 000 tonn

Kilde: Salmon Farming Industry Handbook 2016, Marine Harvest.

Herald Scotland ble Stanifords arbeid kreditert, før saken gikk landet rundt.

Marine Harvest rapporterte selv at 600 tonn laks måtte kastes, og selskapet ble påført et tap på 16 prosent av produksjonen.

– Det er forbrukerne vi vil nå. Når de får vite, slutter de å kjøpe laks. Da må oppdretterne høre, sier Staniford.

FRA VESTKYSTEN drar vi over det skotske høylandet og videre til ytre Hebridene ute i Atlanterhavet. Propellflyet lander i regionhovedstaden Stornoway. Her, på den nordvestlige ytterkanten av Europa, blåser det alltid. Landskapet er paddeflatt og havet uendelig, og det ropes etter arbeidsplasser i et samfunn preget av fraflytting, arbeidsledighet og stagnasjon. Her kjenner alle Marine Harvest, som satser tungt i Hebridene.

Mange i øyriket snakker varmt om oppdrettsnæringen, som skaper arbeidsplasser og inntekter i noen av de mest avsides områdene i Skottland. Andre stiller spørsmål. Øyboere ringer lokalavisen Stornoway Gazette:

Hvorfor kommer store tankbiler med kjemisk avlusingsmiddel med fergen fra fastlandet? Og hvorfor kjører store vogntog med død fisk fra øyene?

STEVE BRACKEN er Marine Harvests mest rutinerte mann i Skottland. Med unntak av noen år på Sri Lanka med rekeoppdrett, har skotten brukt de siste 40 årene til å bygge det norske oppdrettsselskapet.

Bracken er en mild mann, som snakker åpent om oppdrettsnæringens problemer. Men han har ett forbehold:

– Vi snakker ikke med Don Staniford. Det nytter ikke. Det fører ikke til noe. Han har sin egen agenda. Alle andre kan vi snakke med, og vi har alle utbytte av disse samtale. Men ikke Staniford, sier Bracken.

Han viser rundt i et av Marine Harvest største

← **DAGENS FANGST:** Johnny Macleod vurderer å bytte ut jobben i oljebransjen med skalldyrfiske, men er usikker. – Fiskere sier det er blitt mindre skalldyr. Noen hører om døde hummer, sier han.

oppdrettsanlegg på Hebridene. Erisort Farm ligger i den 12 kilometer smale fjordarmen Loch Erisort på østkysten av øyen Lewis. Navnet er en levning fra vikingtiden og norrøne Eiríks-fjorðr – «Eric fjord». For noen dager siden var vinden så sterk at det var umulig å komme ut til anlegget.

– Alle må innse at lakseoppdrett er kommet for å bli, og at vi må leve sammen. Utfordringen er å finne løsninger på problemene, sier Bracken.

BRANSJEORGANISASJONEN «SCOTLAND Food & Drink» mener vi befinner oss i et tidsskille i bruken av havet: fra jaktområde til et område for dyrking av mat.

– Det er dette sivilisasjon handler om, heter det i strategiplanen.

Marine Harvest har sin egen strategi. Selskapet vil seksdoble produksjonen i Skottland til 210.000 tonn i 2050, til tross for at produksjonen sank i fjor og endte på 35.000 tonn.

– Målet om vekst blir utfordret om vi ikke finner nye plasser for flere oppdrettsanlegg. Og vi må jobbe for mindre lus og bekjempe amøbe-gjellesykdommen AGD. Den er en stor bekymring, sier Bracken.

– Opplever dere mer kritikk enn før?

– Vi gjør feil, vi lærer og forsøker hele tiden å bli bedre. Episodene med høy dødelighet skyldes for en stor del bruk av ny metode for avlusing ved varmtvannsbehandling – såkalt Thermolicer. Våre folk var ikke trent nok. Nå har vi gjort erfaringer og er bedre rustet.

SAMMENLIGNET MED Norge, regnes produksjonen i Skottland som en nisje. En viktig nisje. Bracken forteller det kollegene i Norge ikke liker å høre. At merkevaren laks produsert i Skottland står seg bedre i Europa, og at prisen i noen perioder er høyere enn for den norske.

– Skotsk sjømat er en fantastisk god merkevare på verdensmarkedet.

Problemene i Skottland er lik de i Norge,

men de skotske anleggene har i flere år hatt større utbredelse av AGD. Amøben påfører fisken pustevansker, dårlig matlyst og til slutt dør den.

I Norge regner man med at rundt 20 prosent av fisken dør i oppdrettsmerdene i løpet av en generasjon. I produksjonen i Skottland dør hele 24 prosent.

Bracken kjenner tallene.

– En forklaring er nettopp AGD, som svekker fisken. Sykdomsutviklingen kan skyldes klimaforandringer som fører til varmere sjø, kombinert med høyere saltinnhold i sjøen. Vi bruker store ressurser på å bekjempe sykdommen. Den beste metoden så langt er å behandle fisken med ferskvann, sier Bracken.

– Hvordan reagerer lokalbefolkningen på planene om videre vekst?

– Uten støtte fra dem hadde vi ikke hatt oppdrettsanlegg her. Vekstpotensialet rundt fastlandet er nå brukt opp. Skal vi bli større, må vi ut til øyene. For å sikre oss at vi er ønsket,

JOBBFREMTID:

– La oppdrettsselskapene fortsette investeringene. For hva er alternativet her ute? Ingenting, sier Hannah Knight. Rokameraten Mark Macloud til høyre er enig.

MOT NORSK INVA-

SJON: Aktivisten Don Staniford ble dømt for injurier mot norsk oppdrett på sigarettpakker.

gjennomfører vi folkeavstemninger. På Isle of Canna bor det 15 mennesker. Syv stemte for oppdrettsanlegg, åtte mot. Da droppet vi planene. Så gikk vi videre til Muck, med nesten 40 mennesker. Her stemte de fleste for, og det samme på Isle of Colonsay, der det bor rundt 120 mennesker. Dette gir oss ikke tillatelse til nye anlegg, men en fullmakt fra lokalbefolkningen om å jobbe videre, sier Bracken.

TILBAKE I Stornoway, det lille hovedsetet for de ytre Hebridene. Små hus i mur og stein, det mektige slottet Lewis Castle fra viktoriatiden og i sentrum for alt – Hebridenes viktigste havn med små, slitne fiskebåter. Stornoway, som ble grunnlagt tidlig på 800-tallet av nordmenn, er sete for den folkevalgte forsamlingen Comhairle nan Eilean Siar. Leder er Agnus Campbell, en dedikert mann som driver tre forretninger på øyene og er valgt som uavhengig representant.

– Disse båtene fisker etter kreps, hummer og krabbe. De som fisket hvitfisk, har solgt sine

konsesjoner. De store rederiene har overtatt, sier Campbell.

Han hadde håpet at lakseoppdrett skulle bli næringsveien som løftet lokalsamfunnet.

– Da de multinasjonale selskapene som Marine Harvest overtok, trodde vi på flere jobber og større aktivitet. Resultatet er færre jobber, mer penger ut av landet og større overskudd til eierne. Vi hadde forventet at oppdretterne la mer penger igjen her, sier Campbell.

De lokale myndighetene har regnet ut at oppdrettsbransjen nå sysselsetter 550 heltidsansatte i ytre Hebridene. Av disse jobber 350 på selve oppdrettsanleggene. Tradisjonelle fiskerier sysselsetter 980 heltidsansatte.

– Hva synes du om at oppdretterne vil vokse videre?

– Vi har ikke sagt nei, men vi vil se hva de kommer med. Dessverre bestemmer sentrale myndigheter i Skottland mer enn oss, sier Campbell.

Han sympatiserer med dem som lurar på

hva som egentlig foregår i oppdrettsmerdene:

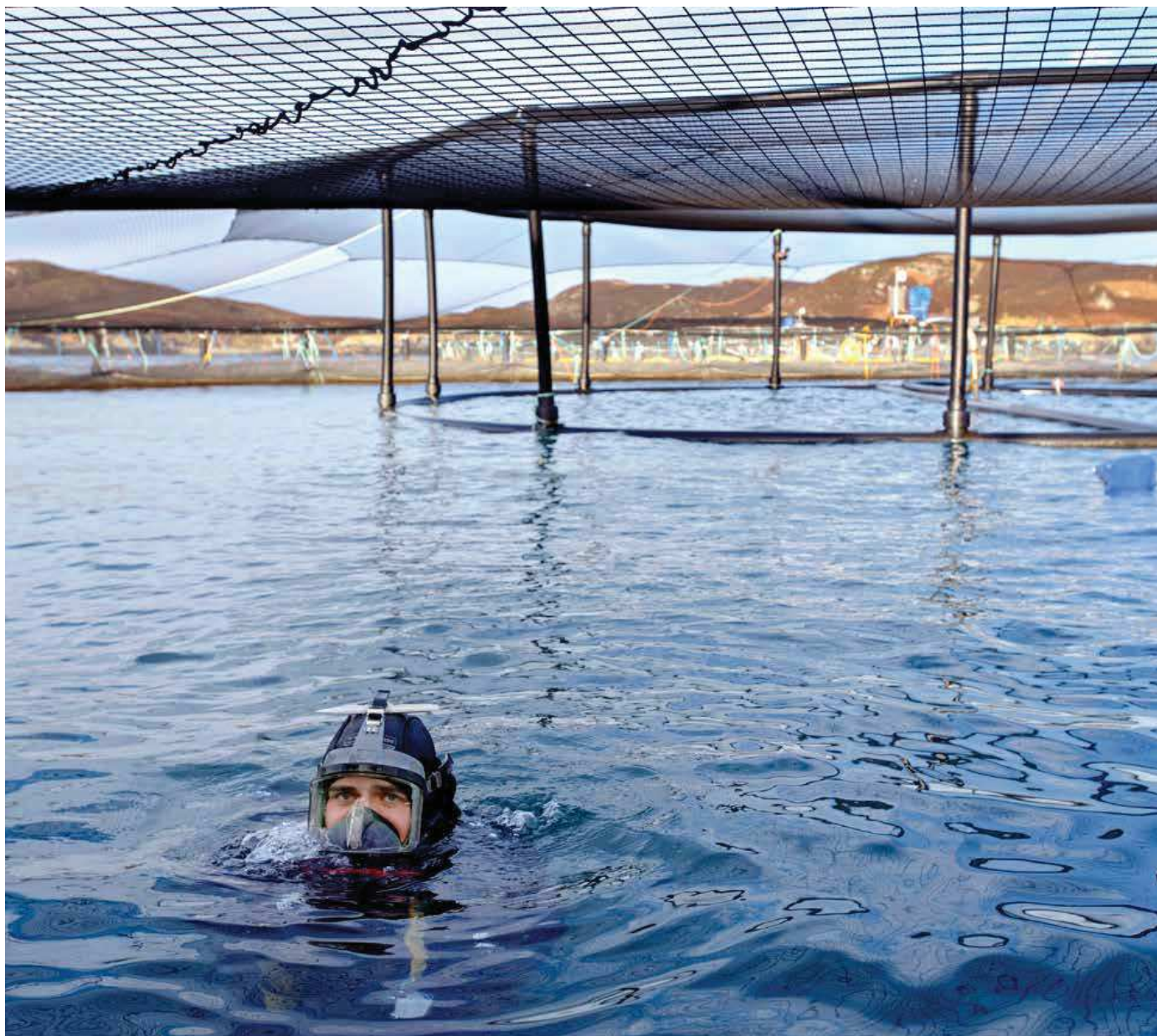
– Folk ser jo de store tankbilene på fergen med tonnevis av hydrogenperoksid. De vet at det kjemiske stoffet skal til oppdrettsanleggene, og tømmes i sjøen. Verken jeg eller andre vet hva som skjer, sier Campbell.

– Hører selskapene på det du sier?

Campbell ser på oss og puster tungt.

– Det er vanskelig å nå frem. Selskapene bruker sjøen vår, men vi trenger flere arbeidsplasser og en fremtid for unge. De utenlandske oppdrettsselskapene må gi mer tilbake enn det vi får i dag.

TVERS OVER øyen, i Carloway på den ytterste vestkyst, er meningen en annen. Den vesle havnen osrer av forhistoriske minner, men Hannah Knight og Mark Macloud er opptatt av fremtiden. De er begge i 20-årene og vil skape seg en fremtid på Hebridene. Ungdommene bruker lørdagen til å trene til neste konkurranse i nasjonalsporten roing. Båten har laget bygget selv.

– La oppdrettsselskapene fortsette investeringene. Vi trenger arbeidsplassene. For hva er alternativet her ute? Ingenting, sier Hannah Knight.

Hun nesten roper av overbevisning. Rokameratene er enige.

– Vi ser jo hvor utviklingen bærer hen. Vi kan ikke si nei til de som vil komme hit og skape noe, sier Mark Macleod.

INN FRA havet siger fritidsfiskeren Johnny Macleod i en åpen fiskebåt. For en gangs skyld er sjøen paddeflat. Det er lavvann, og John Macleod klatrer opp den nesten ti meter høye stigen for å komme fra båten og opp på kaien.

Han har med dagen fangst. Krabbe og hummer.

– Spørsmålet er hva vi skal leve av. Jeg jobber offshore i oljen. Lønnen min var 100.000 pund i året. Så kom oljenedturen, og lønnen min er redusert til 50.000 pund. Da spør jeg om det er verdt det – all tiden borte fra

familien, de lange dagene. Det er tid for å finne på noen nytt.

Macleod vurderer å gjøre virkelighet av drømmen om å livnære seg på hummerfiske på heltid.

– Men så snakker jeg med andre om hva oppdrettsanleggene gjør med kysten, om alle kjemikalierne som helles i sjøen. Det er skremmende. Fiskere sier det er blitt mindre skalldyr. Noen hører om døde hummer. Jeg blir usikker.

AKSJONISTEN DON Staniford er tilbake i Liverpool, der han graver videre etter opplysninger om oppdrettsnæringens dårlige sider.

– Oppdrettsbransjen vil aldri innse det selv, men alt viser at den ikke er bærekraftig. Jeg skal fortelle alle om det. Jeg kan møte i hvilken som helst rettsal og advare mot norske selskaper, sier Staniford.

SJEKKER

ANLEGGET: Dykkeren Michael Brennan fra Loch Diving Services Ltd sjekker noten på Marine Harvest-anlegget Erisort Farm på ytre Hebridene.